

Innspill fra Norges Blindforbund til Likestillings- og mangfoldsutvalget

Norges Blindforbund ønsker å takke for muligheten til å komme med innspill til tiltak som vil bidra til mangfold, likestilling og deltakelse.

Norges Blindforbund, synshemmedes organisasjon, er svaksynte og blindes interesse- og serviceorganisasjon i Norge. Norges Blindforbund arbeider for at blinde, svaksynte og andre funksjonshemmede skal kunne leve et aktivt liv, med muligheter til å delta på alle områder i samfunnet på lik linje med alle andre.

Vi opplever stadig at flere og flere forstår viktigheten av universell utforming og et inkluderende samfunn, hvor synshemmede og funksjonshemmede får ta del på lik linje som alle andre. Det er allikevel et godt stykke igjen til vi når dette målet.

En viktig oppgave for utvalget blir å se på hvordan personer med funksjonsnedsettelse omtales både i media, i kunst og kultur, i offentlige dokumenter og så videre. Hvilke bilder av personer med funksjonsnedsettelse formidles, og hvilken betydning dette har for holdninger og handlinger. Det handler også om å løfte frem enkeltindivider uavhengig av funksjonsnedsettelse, hudfarge, religion, seksuell orientering, kjønnsuttrykk, etnisitet og så videre. Personer med funksjonsnedsettelse er ikke en gruppe, men spiller mangfoldet i samfunnet. Dette er en overordnet diskusjon som har betydning for likestilling og diskriminering på alle samfunnsområder.

Nedenfor er våre innspill og vi støtter også FFO sine innspill. For å lette arbeidet til utvalget har vi først listet opp våre anbefalinger av hva som må gjøres og så har vi knyttet noen kommentarer til hvert av områdene.

Innholdsfortegnelse	
Menneskerettigheter	2
Demokratisk deltakelse, ytringsfrihet og valg	2
Arbeid	4
Utdanning	5
Synshemmede foreldre	6
Transport og mobilitet	6
Helse	7
Assistanse	8
IKT og digitale arenaer	8
Rehabilitering og habilitering	9

Menneskerettigheter

Tiltak som er helt nødvendig å gjennomføre:

- FN konvensjonen for rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) må inkorporeres i menneskerettsloven.

Hvis vi mener alvor med at vi ønsker mangfold, likestilling og deltakelse må dette reflekteres i alt vi gjør. Vi må sørge for at alle er sikret de samme grunnleggende rettigheter. For å få til dette må alle menneskerettigheter ha lik status og være inkorporert i menneskerettsloven. Vi viser til Nasjonal institusjon for menneskerettigheters (NIM) sin rapport «Inkorporering av CRPD i norsk rett».

Demokratisk deltakelse, ytringsfrihet og valg

Tiltak som er helt nødvendig å gjennomføre:

- Det må komme på plass elektroniske valg.
- Universell utforming av alle digitale og fysiske arenaer.
- Transportordninger som sørger for at alle kan delta.

- Se anbefalte tiltak i rapporten fra NIM om funksjonshemmedes ytringsfrihet.

I Norge i dag er det ikke mulig for mange synshemmede velgere å stemme hemmelig. Dette var også konklusjonen til valglovutvalget, i deres NOU 2020: 6 Frie og hemmelige valg — Ny valglov. De anbefaler at det må komme på plass en mulighet for elektronisk valg. Samtidig må de som ikke er digitale sikres deltakelse i valg, gjennom gode og funksjonelle assistanseordninger.

Mange opplever det også vanskelig eller umulig å delta i politiske arbeid fordi informasjon og arenaene er utilgjengelige. For å oppnå mangfold og likestilling er det helt essensielt at man har transportordninger som gjør at man kommer seg til møter og arrangementer, alle digitale og fysiske arenaer må være universelt utformet og man må sikre at alle har en reell ytringsfrihet. Som ytringsfrihetskommisjonen skriver i sine anbefalinger: «Skal offentligheten være tilgjengelig for alle, må den være universelt utformet med reell tilgang til informasjon og muligheter for deltakelse. Målet om universell utforming er en inkluderende tilnærming til alle menneskers ytringsfrihet.»

Vi viser til NIMs rapport «Funksjonshemmedes ytringsfrihet, åtte utfordringer»:

1. Manglende tilgang på informasjon
2. Mangelfull fysisk tilgang til ytringsarenaer
3. Hets, trakassering og hatefulle ytringer
4. Selvsensur og frykt for represalier
5. Barrierer mot deltakelse i det politiske og offentlige liv
6. Utilstrekkelig personlig assistanse
7. Usynliggjøring og stigmatisering i medierepresentasjon
8. Negative holdninger mot funksjonshemmede

Arbeid

Tiltak som er helt nødvendig å gjennomføre:

- Det må komme på plass krav til universell utforming av området arbeid i likestillings- og diskrimineringsloven.
- Alle må sikres tilgang til litteratur for å holde seg faglig oppdatert.
- NAV bør øke sin kompetanse om blinde, svaksynte og funksjonshemmede og mulighetene som ligger i tilrettelegging. Uføretrygd må være siste utvei.
- NAV bør ta en mer proaktiv rolle i oppfølging av arbeidsgivere og arbeidstakere. Det bør etableres en sentral ordning for utredning av den enkeltes behov, rådgivning, tildeling av hjelpemidler og opplæring, samt trening og support.

Retten til arbeid er en menneskerettighet og er forankret i flere FN konvensjoner. I praksis er det likevel mange som faller unødvendig utenfor arbeidslivet. Ca. 100 000 mennesker med funksjonsnedsettelse ønsker seg inn i arbeidslivet. Mangel på universell utforming, individuell tilrettelegging og fordommer utgjør store hindre for økt arbeidsdeltakelse.

NORCE og Norsk Regnesentral, i samarbeid med Norges Blindforbund har i en rapport fra 2022, konkludert med at det er mangel på kunnskap, empiri og systematikk når det gjelder tiltak for inkludering av personer med funksjonsnedsettelse i arbeidslivet. Rapporten fastslår at det er en klar sammenheng mellom digitale barrierer og manglende universell utforming, og manglende sysselsetting. Undersøkelsen som ble gjort i forbindelse med rapporten viser at 29 prosent av synshemmede arbeidstakere har måttet slutte i sin stilling, på grunn av digitale barrierer.

En undersøkelse som Opinion gjennomførte i 2018 viser at svært mange unge synshemmede får uføretrygd istedenfor bistand til å komme ut i arbeid. Hver tredje sterk svaksynte får tilbud om uføretrygd – selv om de ikke har valgt å søke på det. Undersøkelsen viser dessuten at synshemmede oftere tar

høyere utdanning enn folk flest. (49 prosent synshemmede i gruppen 23 til 36 år har høyere utdanning.) Dette viser oss at blinde og svaksynte har kompetanse og utgjør en viktig ressurs på arbeidsmarkedet. En stor andel av blinde og svaksynte som står utenfor arbeidslivet, ønsker å jobbe.

Utdanning

Tiltak som er helt nødvendig å gjennomføre:

- Bøker og andre analoge læremidler må gis i det formatet som elver og studenter trenger, på samme tidspunkt som når alle får læremidlene.
- Digitale læremidler må være universelt utformet. Noe som betyr at det må komme på plass en godkjenningsordning for digitale læremidler.
- Alle læremidler må være pedagogisk tilgjengelig for alle elever.
- Det må være krav i opplæringsloven til minimum 30 studiepoeng til de som skal gi opplæring i punktskrift, IKT og lignende.
- Utdanningsinstitusjonene i Norge må få hjelp med å tilrettelegge skolesituasjonen til elver og studenter, når de ikke har kompetanse på det selv. Noe som betyr at Statped må styrkes.
- Alle skoler og utdanningsinstitusjoner må være universelt utformet.

Barn som ikke får den utdanningen som alle andre gjør og ikke får tilrettelagt undervisningen ut fra sine individuelle behov har en mye høyere risiko for å ikke komme inn i arbeidslivet og ikke klare å delta på av mange av samfunnets arenaer. Hvis vi ikke sørger for at alle barn har den samme muligheten til utdanning vil vi ikke oppnå det mangfoldet vi ønsker, og vi vil fortsette å ha grupper som holdes på utsiden av samfunnet.

I dag er det mange synshemmede og funksjonshemmede barn og studenter som ikke har tilgang til pensum i et format som er tilgjengelig for dem. Det gjelder både analogt og digitalt. Mange

skoler mangler synsfaglig kompetanse og skoler og universiteter er ikke universelt utformet.

Synshemmede foreldre

Tiltak som er helt nødvendig å gjennomføre:

- Barns skolemateriell må være universelt utformet og tilgjengelig for synshemmede foreldre, slik at de kan følge opp og hjelpe barna.
- Det må sikres transportordninger for å følge barn til barnehage, skole, SFO og aktiviteter
- Ferie- og fritidsaktiviteter må også være tilgjengelige for familier med en eller flere synshemmede.

For at barns oppvekst og utdannings situasjon skal bli lik for alle må punktene over gjennomføres. All forskning viser at foreldrenes involvering og mulighet til å følge opp barna har en direkte innvirkning på barns mulighet til å klare seg i skolen og i det videre liv.

Transport og mobilitet

Tiltak som er helt nødvendig å gjennomføre:

- All kollektivtransport må bli universelt utformet i alle ledd. Alt fra planlegging av turen, til billettkjøp og selve transportmiddelet.
- Det må komme på plass en assistansetjeneste som er tilgjengelig på alle stasjoner og trafikknutepunkter.
- Nasjonalt TT-ordning for funksjonshemmede med stort behov må komme på plass i hele landet, den må sikre minst 200 turer til alle i ordningen og den må forvaltes av NAV.

Mobilitet er avgjørende for å sikre likestilling og mangfold. Hvis en gruppe i samfunnet ikke har tilgang til kollektivtransport eller annen form for transport, vil disse ha store problemer med å delta på mange arenaer. Vi er nødt til å ha transportløsninger som sikrer at alle grupper i samfunnet kan

delta der de ønsker. Dette gjelder bl.a. innen arbeid, utdanning, kultur, idrett, politikk, familieliv og fritid.

Pr. i dag er det fortsatt mye av kollektivtransporten som ikke er universelt utformet og det mangler assistanse på de fleste stasjoner i Norge.

De siste 10 årene har en nasjonalt TT-ordning for funksjonshemmede med stort behov, blitt rullet ut i Norge. Denne er ment å sikre at nettopp gruppen som verken kan bruke kollektivtransport eller bil, skal kunne komme seg rundt i samfunnet når man trenger det, uten å måtte be andre om hjelp. Den har fungert meget godt for de som har den, som er sikret 200 turer i året. Det er fortsatt 4 fylker som ikke er en del av ordningen, pengene i ordningen står i fare for å bli flyttet ut i fylkenes rammetilskudd og man ønsker å ta inn flere i ordningen uten å øke tilskuddet. Dette vil føre til en rasing av en ordning som har vært en stor suksess.

Helse

Tiltak som er helt nødvendig å gjennomføre:

- Det må komme på plass et kvalitetsregister for området syn.
- Helseinformasjon må gis i et tilgjengelig format.
- Digitale arenaer må være universelt utformet

Norge har ikke et synsregister. Noe som gjør det vanskelig å dimensjonere behandling og rehabilitering. Det er heller ikke mulig å få tak i de som har vært til behandling når ny behandling er tilgjengelig. Uten et synsregister er det mange synshemmede som ikke får den behandlingen de trenger og dermed har en stor risiko for å bli stående på utsiden. Dette gjør seg mer og mer gjeldende jo eldre man blir, da de fleste som mister synet er over pensjonsalder.

Det er også store forskjeller i måten man får informasjon om egen helse og oppfølgingen av denne. Når man skal til

behandling må man få informasjon om behandlingen i et format som gjør det mulig å tilegne seg informasjonen på egenhånd.

Assistanse

Tiltak som er helt nødvendig å gjennomføre:

- Det må komme på plass rettighetsbaserte assistanseordninger som sikrer fleksibilitet og tilstrekkelige timer på alle samfunnsområder.
- Assistanseordningene må også være tilgjengelige for personer over pensjonsalder.

Flere funksjonshemmede og synshemmede er avhengige av å få assistanse for å kunne delta, både i arbeidsliv, utdanning, organisasjonsliv og fritid. Dette gjelder alt fra ledsaging og tolking til lesehjelp og hjelp med praktiske gjøremål. Det er helt essensielt at denne assistansen gis, på den som trenger assistanse sine premisser. Det betyr at den som trenger assistanse bestemmer når den skal gis, hva som skal gjøres, at man får tilstrekkelig med timer og at assistenten får god nok lønn.

I dag er det flere ordninger som skal sikre assistanse bl.a. BPA, funksjonsassistent, lese- og sekretærhjelp og støttekontakt. Disse er i varierende grad rettighetsbasert, mange opplever å få for få timer, at de har liten bestemmelsesmulighet over hvordan timene skal brukes og at ordningene kan ha en aldersbegrensning.

IKT og digitale arenaer

Tiltak som er helt nødvendig å gjennomføre:

- Nødvendig digital opplæring må gis til alle. Den må bli gitt av folk med riktig kompetanse, spesielt når de skal gi opplæring i bruk av IKT kun basert på lyd og taktilitet. Opplæringen må følges av en supporttjeneste.
- Alle digitale arenaer må være universelt utformet.

- Varer og tjenester må også tilbys på annen måte enn digitalt.

Er man ikke på de digitale arenaene, er man på utsiden. Det er ingen tjenester eller varer som ikke tilbys digitalt, og mange av disse kan man bare få tilgang til digitalt. Dette gjelder på alle områder av samfunnet. Hvis mangfold og inkludering skal bli en realitet må vi sørge for at alle kan bruke de digitale arenaene. Dette gjelder alt fra arkivsystemet på jobb og skoleplattformer til bestilling og betaling for legetjenester, tilgangen til nyheter, offentlige skjemaer og kjøp av kollektivbilletter. Grunnleggende opplæring i bruk av digitale løsninger er helt avgjørende. Det er også nødvendig å etablere en supporttjeneste, spesielt for de gruppene som bruker digitale løsninger på en annen måte enn de i nærmiljøet og som er over pensjonsalder.

Samtidig vet vi at ca. 10 prosent av befolkningen ikke er digitale. Derfor må varer og tjenester også tilbys på en måte som gjør at de er tilgjengelig for denne gruppen.

Rehabilitering og habilitering

Tiltak som er helt nødvendig å gjennomføre:

- Det må være tydelig forankret hvem som har ansvaret for et koordinert og helhetlig rehabiliteringsløp som begynner med en gang en person har fått varig nedsatt syn.
- For å blant annet sikre god nok koordinering og kompetanse må det opprettes en rekke ambulerende synsteam for å følge opp de som har behov for bistand.
- Utdanning av flere synspedagoger og synskompetanse i flere utdanningsløp.
- Inntektssikring i de periodene man er til rehabilitering.

Mange opplever et behov for rehabilitering etter sykdom og skade. Det bygger på den enkeltes rett til like muligheter og deltakelse som alle andre i samfunnet. Det dreier seg om å oppnå samfunnsmessig likestilling, i tråd med CRPDs artikkel 26. Det er også viktig å være klar over at behovet for

rehabilitering øker med alderen, de fleste som får en synsnedsettelse er over pensjonsalder.

I en rapport utarbeidet av Helsedirektoratet i 2021 konkluderes det med følgende: «Aktørbildet og tjenestetilbudet til personer med synsnedsettelser fremstår som uoversiktlig og fragmentert, og slik har det vært over mange år. Pasient- og brukerforløpet går gjennom flere sektorer, og også i frivillige organisasjoner. Det er ulik kompetanse og tjenestetilbud nasjonalt, i tillegg til manglende oversikt over aktører, rettigheter og tilbud.»